

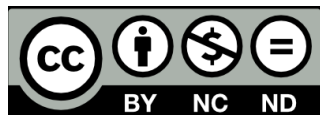

Awareness Raising and Training Measures for the Istanbul Protocol in Europe

**Ορισμός των βασανιστηρίων και της σκληρής,
απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης και
κύριες υποχρεώσεις αποτροπής τους**

Για το έργο αυτό έχει δοθεί άδεια από την

[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/).

Αυτό το πρόγραμμα έχει χρηματοδοτηθεί με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η ανακοίνωση αυτή αντανακλά μόνο τις απόψεις του συντάκτη (ες), και η Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για οποιαδήποτε ενδεχόμενη χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.	Ορισμός των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης και τιμωρίας(κακής μεταχείρισης)	Error! Bookmark not defined.
2.	Ποινικοποίηση των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης.....	9
3.	Η ταχεία και αμερόληπτη έρευνα	Error! Bookmark not defined.
4.	Προσφυγή και αποκατάσταση των θυμάτων βασανιστηρίων	14
5.	Πρόληψη	Error! Bookmark not defined.
5.1	Διασφαλίσεις.....	Error! Bookmark not defined.
5.2	Προληπτική παρακολούθηση.....	20
6.	Βιβλιογραφία	21

Εισαγωγή

Στο πρώτο κεφάλαιο, το Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης προσφέρει μια συνολική επισκόπηση όλων των διεθνών και περιφερειακών νομικών προτύπων που ίσχυαν κατά το χρόνο της σύνταξής του σε σχέση με την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης. Επίσης, παρέχει μια συνολική επισκόπηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτά τα πρότυπα. Το Πρωτόκολλο αναφέρει σαφώς ότι τα κράτη έχουν καθήκον να διερευνήσουν και να καταγράψουν τις πράξεις των βασανιστηρίων, το οποίο είναι υψίστης σημασίας προκειμένου να συγκεντρωθούν κρίσιμα στοιχεία σε ποινικές διαδικασίες και σε αιτήσεις ασύλου.

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (UNCAT), η οποία ισχύει για όλα τα Κράτη-Μέρη (153), είναι η μόνη καθολική νομική πράξη που ορίζει το έγκλημα των βασανιστηρίων. Σε αυτό το κεφάλαιο, συνεπώς, θα αναλύσουμε προσεκτικά τον ορισμό του, καθώς και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτό. Μια ανασκόπηση των άλλων νομικών πράξεων στον τομέα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης θα γίνει στο κεφάλαιο 5 της σειράς αυτής.

1. Ορισμός των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης και τιμωρίας (κακής μεταχείρισης)

Πολλές νομικές πράξεις έχουν αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, οι οποίες αναφέρουν την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης, αλλά η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων είναι η μόνη καθολική συνθήκη που το ορίζει. Σε αυτό το κεφάλαιο, θα αναλύσουμε ως εκ τούτου τα διάφορα στοιχεία του ορισμού αυτού και τις βασικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων. Είναι, ωστόσο, σημαντικό να σημειωθεί ότι η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης είναι μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου, και θεωρείται ότι είναι *jus cogens*¹.

Δεδομένου ότι η ύπαρξη του Πρωτοκόλλου της Κωνσταντινούπολης βασίζεται στην ιδέα της τεκμηρίωσης των βασανιστηρίων και τη χρήση των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών ή αιτήσεων χορήγησης ασύλου, είναι σημαντικό να καταλάβουμε πρώτα τι συνεπάγεται ο ορισμός των βασανιστηρίων.

📖 *Βλ. επίσης και Κεφ. Ι, Μέρος Β, 1 (§ 10 του Πρωτοκόλλου της Κωνσταντινούπολης.*

📖 *Διάβασε το πλήρες κείμενο της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων στο*
www2.ohchr.org/english/law/cat.htm

📖 *Για περισσότερες πληροφορίες επάνω στο θέμα, παρακαλώ διαβάστε: Nowak / McArthur, *The United Nations Convention Against Torture* (1),*

📖 *Steven Dewulf, *The Signature of Evil* (2) και*

📖 *Αρχεία ΟΗΕ, CAT Committee, General Comment No. 2, CAT/C/GC/2, 1998, σχετικά με την εφαρμογή του Άρθρου 2 της UNCAT*

¹ Βλ. Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY), *Prosecutor v. Furundzija*, Case no. IT-95-17/I-T, 10. Dec. 1998

Ο όρος "**βασανιστήρια**" ορίζεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων ως «κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλονται με πρόθεση σ' ένα πρόσωπο, με σκοπό ιδίως να αποκτηθούν απ' αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μια πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο ότι την έχει διαπράξει, να εκφοβηθεί ή εξαναγκασθεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο, ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής, εφ' όσον ένας τέτοιος πόνος ή οδύνη επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του.» Ο ορισμός περιλαμβάνει τέσσερα βασικά στοιχεία που αποτελούν μια ολοκληρωμένη αντίληψη των βασανιστηρίων και τα διακρίνουν από την κακή μεταχείριση.

Πρώτον, πρέπει να επιβληθεί **έντονος πόνος ή ταλαιπωρία**. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχει μια ορισμένη ένταση πόνου ή ταλαιπωρίας, η οποία φυσικά εξαρτάται από την υποκειμενική αντίληψη του θύματος. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ψυχικός πόνος ή ταλαιπωρία είναι επαρκής (π.χ. προκαλείται από την απειλή θανάτου ή βασανιστηρίων) και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να είναι η σοβαρότητα ισοδύναμη σε ένταση με τον πόνο που προκαλείται από σοβαρή σωματική βλάβη.

Δεύτερον, ο πόνος ή ταλαιπωρία πρέπει να έχουν επιβληθεί για να επιτευχθεί ένας συγκεκριμένος σκοπός: η εξαγωγή μιας ομολογίας: η λήψη πληροφοριών από ένα θύμα ή ένα τρίτο πρόσωπο: Η τιμωρία, ο εκφοβισμός και ο καταναγκασμός: Και οι διακρίσεις. Καθώς η διατύπωση "όπως" υποδηλώνει, ο κατάλογος των σκοπών του άρθρου 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων δεν είναι εξαντλητικός. Άλλοι, παρόμοιοι σκοποί, οι οποίοι έχουν κάτι κοινό με τα ρητά αναφερόμενων εξαιρέσεων (π.χ. σύνδεση με τα συμφέροντα ή τις πολιτικές του κράτους και των οργάνων του), είναι επαρκείς.

Τρίτον, ο πόνος ή ταλαιπωρία θα πρέπει να επιβληθεί εκ προθέσεως. Τα βασανιστήρια δεν μπορούν να προκληθούν από αμέλεια. Η πρόθεση πρέπει επίσης να υπάρχει σε σχέση με την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού. Τόσο η πρόθεση όσο και ο σκοπός πρέπει να καθορίζονται σε αντικειμενική βάση και όχι με το να διερευνάται υποκειμενικά ποια ήταν τα κίνητρα του δράστη.

Τέλος, τα βασανιστήρια απαιτούν τη συμμετοχή ενός δημοσίου υπαλλήλου. Ωστόσο, η υποκίνηση, συναίνεση ή ανοχή είναι επαρκείς. Έτσι, η ευθύνη του κράτους υφίσταται ήδη με την ενεργητική ή παθητική συμφωνία ή την έλλειψη πιθανής παρέμβασης από έναν δημόσιο υπάλληλο, π.χ. κατά την παρατήρηση των βασανιστηρίων που διαπράχθηκαν από ιδιωτικούς φορείς. Αυτή η ευρεία έννοια καθιστά δυνατή τη θεμελίωση ευθύνης του κράτους σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις που αφορούν, μεταξύ άλλων, την μεταξύ κρατουμένων

 Σημειώστε ότι ο μοναδικός άλλος ορισμός των βασανιστηρίων σε διεθνή συνθήκη βρίσκεται στο Άρθρο 2 της Διαμερικανικής Σύμβασης για την πρόληψη και την τιμωρία των βασανιστηρίων

 Βλ πχ. ΕΔΔΑ, Aksoy κατά Τουρκίας, απόφαση 18^{ης} Δεκεμβρίου 1996, το Δικαστήριο αναφέρει το στοιχείο του σκοπού.

 Σημειώστε τη διαφορά μεταξύ της αμέλειας και της παράλειψης. Και οι δύο αναφέρονται στην αποτυχία για να πράξει κάποιος κάτι, αλλά η αμέλεια είναι ακούσια, ενώ η παράλειψη είναι σκόπιμη.

Βλ πχ. ΕΔΔΑ,, Z και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 10^{ης} Μαΐου 2010, σχετικά με την ευθύνη του κράτους για την αποτυχία να προστατεύσει τους πολίτες από την κατάχρηση που διαπράττεται από ιδιωτικούς φορείς

κακοποίηση, τον ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων, την ενδοοικογενειακή βία και την εμπορία ανθρώπων, όταν το κράτος αδυνατεί να αντιδράσει. Πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι δεν είναι όλες αυτές οι περιπτώσεις βασανιστήρια.

Η ιδιαίτερη σοβαρότητα των βασανιστηρίων αντανακλάται στην ειδική θέση που παίρνει η απαγόρευσή της στο Διεθνές δίκαιο, η οποία κατατάσσεται μεταξύ των πολύ λίγων **απόλυτων** και **ανεπίδεκτων εξαιρέσεων** ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο **απόλυτος** χαρακτήρας της απαγόρευσης των βασανιστηρίων σημαίνει ότι το δικαίωμα στην προσωπική ακεραιότητα και [το δικαίωμα]την ανθρωπινή αξιοπρέπεια - η ελευθερία από βασανιστήρια - δεν μπορούν να σταθμιστούν σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο δικαίωμα ή ανησυχία, ακόμη και αν αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικά προβλήματα, όπως η προστασία της εθνικής ασφάλειας ή άλλα ανθρωπίνια δικαιώματα. Ως εκ τούτου, η απαγόρευση των βασανιστηρίων πηγαινει πέρα από την προστασία του δικαιώματος στη ζωή, που μπορεί να περιοριστεί κάτω από ορισμένες πολύ περιορισμένες περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση άμεσου κινδύνου για τη ζωή ή την υγεία των άλλων. Δεν επιτρέπονται οι περιορισμοί σχετικά με την απαγόρευση των βασανιστηρίων.

Επιπλέον, η απαγόρευση των βασανιστηρίων δεν μπορεί να υπόκεινται σε *παρεκκλίσεις*. Υπό ορισμένες συνθήκες, τα κράτη έχουν συνήθως τη δυνατότητα να αναστείλουν προσωρινά (παρεκκλίνουν από) μια σειρά από υποχρεώσεις για τα ανθρωπίνια δικαιώματα σε περιόδους εθνικής έκτακτης ανάγκης, όπως (εμφυλίου) πολέμους, τρομοκρατία ή φυσικές καταστροφές. Ωστόσο, ακόμη και αν εμφανιστεί μια ανάγκη που απειλεί τη ζωή του έθνους, ένα κράτος δεν μπορεί να παρεκκλίνει από την απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων. Η απαγόρευση αυτή περιέχεται στις σημαντικότερες συνθήκες για τα ανθρωπίνια δικαιώματα, και ιδίως στο άρθρο 2 (2) της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων, το οποίο προβλέπει ότι ακόμη και υπό εξαιρετικές περιστάσεις, όπως «κατάσταση πολέμου ή απειλή πολέμου, εσωτερική πολιτική αστάθεια ή κάθε άλλη κατάσταση ανάγκης», η απαγόρευση των βασανιστηρίων παραμένει άθικτη.

Η σκληρή, απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία (κακή μεταχείριση) δεν ορίζεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων. Ωστόσο, γίνεται σαφές από το άρθρο 16, ότι η κακή μεταχείριση μπορεί να είναι αρνητικά οριοθετημένη από τα βασανιστήρια, καθώς δεν απαιτείται πρόθεση ή ένας συγκεκριμένος σκοπός. Για να χαρακτηριστεί ως εξευτελιστική μεταχείριση, μια πράξη δεν απαιτεί καν έντονο πόνο ή ταλαιπωρία, αλλά ο ιδιαίτερος εξευτελισμός του θύματος είναι αρκεί. Στην πράξη, η διάκριση μεταξύ των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης δεν είναι πάντοτε σαφής. Προτάθηκε ότι μία διαφοροποίηση μπορεί να γίνει από την ένταση του πόνου. Ωστόσο, ένας καλύτερος τρόπος

 Η απαγόρευση των βασανιστηρίων είναι απόλυτη και δεν χωρεί εξαιρέσεις κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες. Βλ. ΕΔΔΑ, *Tomasí κατά Γαλλίας France*, απόφαση της 27ης Αυγούστου 1992, στο απαρέγκλιτο της απαγόρευσης των βασανιστηρίων υπό οποιοσδήποτε συνθήκες.

↪ Βλ. Κεφάλαιο 5 αυτής της σειράς για το διεθνές και περιφερειακό πλαίσιο για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης

 Βλ. Εμβληματικές υποθέσεις αναφορικά με την ένταση του πόνου:

ΕΔΔΑ, *Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση της 18ης

φαίνεται να είναι να διαφοροποιούνται ανάλογα με την παρουσία ή απουσία ενός συγκεκριμένου **σκοπού**. Συνεπώς, μια συμπεριφορά παραμέλησης, για παράδειγμα, δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως βασανιστήρια, αλλά μάλλον ως κακή μεταχείριση. Εάν οι υπάλληλοι κράτησης αφήνουν τους κρατούμενους αφύλακτους σε ένα κελί, χωρίς τροφή ή νερό, επειδή τους ξέχασαν και να πάνε στο σπίτι για το Σαββατοκύριακο, διαπράττουν κακή μεταχείριση και όχι βασανιστήρια για το λόγο ότι δεν ενεργούν με έναν συγκεκριμένο σκοπό, αλλά από αμέλεια.

Ένα επιπλέον κριτήριο της **«αδυναμίας»** μπορεί να βοηθήσει στην εκπόνηση της γραμμής μεταξύ των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης. Τα βασανιστήρια κατά κύριο λόγο προκαλούνται σε πρόσωπα που στερούνται της ελευθερίας τους, που βρίσκονται σε μια κατάσταση αδυναμίας, με την έννοια ότι δεν μπορούν να εγκαταλείψουν τον τόπο όπου κρατούνται, και εξαναγκάζονται μερικές φορές σε ακινησία με δεσμά, χειροπέδες και άλλα μέσα συγκράτησης. Μπορεί επιπλέον να αποτραπούν από το να καλέσουν συγγενείς, γιατρούς, ή δικηγόρους για να τους βοηθήσουν, και δεν είναι επομένως σε θέση να υπερασπιστούν ή να προστατεύσουν τον εαυτό τους. Εξαρτώνται πλήρως από τους υπεύθυνους υπαλλήλους και η ανισορροπία στη σχέση τους οδηγεί τους κρατούμενους στο να είναι πολύ ευάλωτοι σε κακοποίηση. Το γεγονός αυτό καθιστά τα βασανιστήρια ιδιαίτερα τρομακτική επίθεση στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Μπορεί να υπάρξει δικαιολογημένη πρόκληση έντονου πόνου ή ταλαιπωρίας, π.χ. για να συλληφθεί ένα ύποπτος εγκληματίας, για να διαλυθεί μια βίαιη διαδήλωση, ή σε ένοπλη σύγκρουση. Όταν η χρήση βίας από τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου δεν είναι απαραίτητη, αλλά δυσανάλογη προς την επίτευξη σκοπού, μπορεί να χαρακτηριστεί ως κακή μεταχείριση, που απαγορεύεται από το Διεθνές δίκαιο.

Δικαστήρια και όργανα συνθηκών συχνά δεν κάνουν διάκριση μεταξύ των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης στις αποφάσεις και τις παρατηρήσεις τους. Ενώ και τα δύο είναι απαρέγκλιτα, μια διάκριση μπορεί να εξακολουθεί να είναι σημαντική δεδομένου ότι ορισμένες υποχρεώσεις που απορρέουν από την Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων ισχύουν μόνο για βασανιστήρια. Πάνω απ' όλα, η υποχρέωση ποινικοποίησης πράξεων βασανιστηρίων και εφαρμογής της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι οι υποχρεώσεις που σχετίζονται με την απαγόρευση των βασανιστηρίων.

2. Ποινικοποίηση των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης

Η ιδιαίτερη σοβαρότητα των βασανιστηρίων δυνάμει του Διεθνούς δικαίου αντανακλάται επίσης στη ρητή υποχρέωση κάθε Κράτους Μέρους σύμφωνα με το άρθρο 4 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων να «μεριμνά, ώστε όλες οι πράξεις βασανιστηρίων να αποτελούν

Ιανουαρίου 1978.

ΕΔΔΑ, Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 7^{ης} Ιουλίου 1989.

 Όλες οι χώρες θα πρέπει να περιλαμβάνουν τον ορισμό των βασανιστηρίων στο

εγκλήματα σύμφωνα με το ποινικό του δίκαιο.» Η υποχρέωση αυτή σημαίνει ότι, τουλάχιστον, όλες οι διαφορετικές πτυχές που καλύπτονται από τον ορισμό των βασανιστηρίων, όπως περιέχεται στην Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων πρέπει να τιμωρούνται βάσει του **εσωτερικού δικαίου** με τις κατάλληλες κυρώσεις, γεγονός που αντανακλά τη σοβαρότητα του εγκλήματος.

Ενώ κατ' αρχήν οι κυβερνήσεις έχουν την ελευθερία στον τρόπο που επιβάλουν αυτή την υποχρέωση στο εσωτερικό νομικό πλαίσιο, είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να εξασφαλιστεί ότι όλα τα στοιχεία του ορισμού των βασανιστηρίων στην Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων τιμωρούνται χωρίς να ενσωματωθεί αυτός ο ορισμός στην αρχική του διατύπωση ως **διακριτό ποινικό αδίκημα**. Αυτό σημαίνει ότι οι νομοθέτες πρέπει ιδανικά να λάβουν τον ίδιο τον ορισμό της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων στις εγχώριες τάξεις τους για να εξασφαλιστεί ότι κανένα στοιχείο του ορισμού δεν θα μείνει απέξω. Ωστόσο, αν οι νομοθέτες προτιμούν να αναδιατυπώσουν, θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να ποινικοποιήσουν τις πράξεις των βασανιστηρίων, αντί απλώς να τις συμπεριλάβουν σε άλλες εγκληματικές πράξεις, όπως σωματικές βλάβες ή τη βία. Η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων επέμεινε στο Γενικό Σχόλιο 2 ότι η πρακτική της ποινικοποίησης από την εφαρμογή και / ή συσσώρευση των διαφόρων διατάξεων που ενσωματώθηκαν στην εθνική νομοθεσία μπορεί, σε πολλές περιπτώσεις, να μην επαρκεί για να καλύψει όλες τις απαιτήσεις που συνεπάγεται ο ορισμός των βασανιστηρίων στο άρθρο 1 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων. Ειδικότερα, αδικήματα όπως η σωματική βλάβη, παρενόχληση, εξαναγκασμένη ή εσκεμμένη βία μπορεί να μην περιλαμβάνει συγκεκριμένα στοιχεία του σκοπού και της πρόθεσης, και ως εκ τούτου δεν αντικαθιστούν την κατάλληλη διάταξη για ένα έγκλημα βασανιστηρίων.

Επιπλέον, τέτοιου είδους ποινικά αδικήματα δεν προσφέρουν εξίσου ολοκληρωμένη προστασία τόσο της σωματικής όσο και της ψυχολογικής ακεραιότητας των ανθρώπων. Πολλές μέθοδοι βασανιστηρίων, όπως εικονικές εκτελέσεις για το σκοπό της απόκτησης μιας ομολογίας ή πληροφοριών, δεν οδηγούν σε σωματικά τραύματα, αλλά παρ' όλα αυτά αρκούν για την σκόπιμη πρόκληση έντονου πόνου ή ταλαιπωρίας. Ως εκ τούτου μπορούν να θεωρηθούν ως τα βασανιστήρια, αλλά δεν θα μπορούσε να τεθούν υπό οποιαδήποτε άλλα αδικήματα. Επομένως, είναι σημαντικό να εξασφαλιστεί ότι το **ψυχολογικό στοιχείο** των βασανιστηρίων συμπεριλαμβάνεται εξίσου ως στοιχείο για τον προσδιορισμό του ποινικού αδικήματος.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα που σχετίζεται με τη δίωξη των πράξεων των βασανιστηρίων στο πλαίσιο γενικών αδικημάτων (δηλαδή βίαιων πράξεων ή σωματικών βλαβών) είναι ότι περιλαμβάνουν συνήθως σύντομα χρονικά πλαίσια παραγραφής, τα οποία, σε ορισμένες χώρες, είναι μερικά χρόνια

ποινικό τους δίκαιο.

 Ο ορισμός των βασανιστηρίων σε οποιαδήποτε εγχώρια τάξη θα πρέπει να περιλαμβάνει τα ίδια στοιχεία με το άρθρο 1 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων (UNCAT).

 Σημειώστε ότι η δίωξη του εγκλήματος των βασανιστηρίων δεν θα

μόνο. Όταν η προθεσμία για τη δίωξη αυτών των εγκλημάτων λήξει, είναι αδύνατο πλέον να κινηθούν νομικές διαδικασίες. Ωστόσο, η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων είναι πολύ σαφής σχετικά με το γεγονός ότι οι πράξεις βασανισμού δεν θα πρέπει να υπόκεινται σε παραγραφή, πράγμα που σημαίνει ότι μια πράξη βασανιστηρίων μπορεί να διωχθεί πάντοτε, και δεν έχει καμία περίοδο λήξης.²

Επιπλέον, τα γενικά αδικήματα, σε αντίθεση με τις πράξεις βασανιστηρίων, συχνά επιτρέπουν την καταβολή ενός προστίμου για το θύμα, αντί της υποχρεωτικής φυλάκισης. Υπό το πρίσμα της ιδιαίτερης βαρύτητας του εγκλήματος των βασανιστηρίων, το πρότυπο που συστάθηκε βάσει της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων προϋποθέτει ότι το αδίκημα των βασανιστηρίων πρέπει να συνοδεύεται από τις **δέουσες κυρώσεις** ανάλογα με τη σοβαρότητα του εγκλήματος. Ανάλογα με την εσωτερική έννομη τάξη, αυτό σημαίνει ότι τα βασανιστήρια θα πρέπει να φέρουν μια παρόμοια σειρά των ποινών που ισχύουν και για άλλα σοβαρά εγκλήματα εκ προθέσεως.³

Δυστυχώς, η αντίληψη, ότι τα βασανιστήρια δεν είναι τίποτα περισσότερο από ένα ασήμαντο αδίκημα εξακολουθεί να είναι παρούσα μεταξύ ορισμένων αξιωματούχων επιβολής του νόμου και άλλων φορέων του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Αυτή η λανθασμένη αντίληψη της σοβαρότητας του εγκλήματος των βασανιστηρίων μπορεί να θεωρηθεί ως ένας από τους κύριους λόγους για τη συνέχιση της ύπαρξη της πρακτικής των βασανιστηρίων σε όλο τον κόσμο και καθιστά την απαγόρευση των βασανιστηρίων κενή από κάθε αποτρεπτικό αποτέλεσμα. Το πιο σημαντικό, όμως, είναι ότι ο ευτελισμός των βασανιστηρίων από την εφαρμογή ηπιότερων κυρώσεων σημαίνει επίσης ότι τα θύματα στερούνται οποιασδήποτε ουσιαστικής αναγνώρισης της ταλαιπωρίας τους. Η συνεχιζόμενη πρακτική σε πολλές χώρες όπου οι βασανιστές βρίσκονται, ως ανώτατο όριο, τιμωρείται με πειθαρχικά μέτρα, όπως η απώλεια του βαθμού ή χρηματικές ποινές, αποτελεί επομένως παραβίαση της διεθνούς υποχρέωσης να ποινικοποιήσουν αποτελεσματικά τέτοιες πράξεις.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα ισχυρό αποτρεπτικό αποτέλεσμα και να σταλεί ένα σαφές μήνυμα «μηδενικής ανοχής» σε όλους τους δημόσιους υπαλλήλους, το πεδίο εφαρμογής της λογοδοσίας των κρατικών παραγόντων βάσει του εθνικού ποινικού δικαίου πρέπει επίσης να συνάδει με τον ορισμό της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων. Έτσι, το ποινικό αδίκημα των βασανιστηρίων δεν πρέπει να περιλαμβάνει μόνο την πραγματική διάπραξη

πρέπει υπόκειται σε παραγραφή.

² Βλ: UN Docs, Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, CAT/C/JPN/CO/1, Concluding Observations, 2007, παρ. 12.

³ Note: Chris Ingelse στο *The UN Committee against Torture: An Assessment*, (Χάγη, Λονδίνο, Βοστώνη 2001), σελ. 342. Καταλήγει ότι «ποινή στερητική της ελευθερίας μεταξύ έξι και είκοσι ετών» ανταποκρίνεται κάλλιστα στην ερμηνεία της Επιτροπής του Άρθρου 4 (2) της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων.

και απόπειρα των βασανιστηρίων, καθώς και τη συνενοχή ή συμμετοχή σε βασανιστήρια, αλλά πρέπει επίσης να καλύπτει την αποτυχία των κρατικών αξιωματούχων να παρέμβουν προκειμένου να σταματήσουν ή να αποτρέψουν τέτοιες πράξεις. Κατά συνέπεια, τα κράτη πρέπει να ποινικοποιήσουν την υποκίνηση, ηθική αυτουργία, ανώτερη διαταγή ή εντολή, συναίνεση, ανοχή και την απόκρυψη των βασανιστηρίων. Αυτό σημαίνει ότι οι ανώτεροι υπάλληλοι που γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν σχετικά με τις πρακτικές των βασανιστηρίων του προσωπικού τους είναι ένοχοι για συνενοχή ή / και συναίνεση. Η μη παρέμβαση των κρατικών αξιωματούχων στην περιστατικά όπου τα βασανιστήρια συμβαίνουν στον ιδιωτικό τομέα θα πρέπει επίσης να τιμωρείται υπό ορισμένες συνθήκες, όπως σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας που θα μπορούσαν να αποφευχθούν με τις δράσεις των κρατικών αξιωματούχων.

Μια άλλη συνέπεια της σοβαρότητας της απαγόρευσης των βασανιστηρίων στο πλαίσιο του Διεθνούς δικαίου αφορά την υποχρέωση των κρατών να δημιουργήσουν μια εκτεταμένη ποινική δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων τους επάνω στα βασανιστήρια. Επιπλέον από την αρμοδιότητα των δικαστηρίων για τη δίωξη και την τιμωρία των φερόμενων ως δραστών, οι οποίοι είναι υπήκοοι του ίδιου κράτους, την δυνατότητα να κινήσουν τις διαδικασίες, όταν το θύμα είναι υπήκοος του εν λόγω κράτους, και να διώξουν κάθε πράξη βασανισμού που διεπράχθη στο εθνικό έδαφος, το άρθρο 5 απαιτεί από τα κράτη της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων να παρέχουν στα δικαστήρια τους με **οικουμενική δικαιοδοσία**. Αυτό σημαίνει ότι για πρώτη φορά στην ιστορία των συνθηκών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα Κράτη έχουν την υποχρέωση να κινήσουν ποινικές διαδικασίες εναντίον οποιουδήποτε φερόμενου ως δράστη βασανιστηρίων που είναι παρών στο έδαφος του κράτους αυτού, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά του ή τον τόπο τέλεσης του εγκλήματος. Αυτή η εκτεταμένη υποχρέωση δικαιοδοσίας είναι αποτέλεσμα της σαφούς αναγνώρισης από τη διεθνή κοινότητα ότι τα βασανιστήρια είναι «εχθρός όλης της ανθρωπότητας» και ότι, κατά συνέπεια, δεν πρέπει να υπάρχουν ασφαλή καταφύγια για τους βασανιστές.

3. Η ταχεία και αμερόληπτη έρευνα

Ένας από τους βασικούς παράγοντες που συμβάλλουν στα επίμονα περιστατικά βασανιστηρίων και κακής μεταχείρισης σε όλο τον κόσμο είναι η **ατιμωρησία** των δραστών. Ο κύριος λόγος για την ατιμωρησία είναι η έλλειψη ερευνών σχετικά με καταγγελίες για βασανιστήρια και κακή μεταχείριση.

Σύμφωνα με το Διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα κράτη έχουν την υποχρέωση να διεξάγουν ταχεία και αμερόληπτη έρευνα, βάσει ενός ισχυρισμού από το θύμα ή οποτεδήποτε υπάρχει εύλογη αιτία για πίστη ότι μια πράξη βασανιστηρίων έχει διαπραχθεί (άρθρα 12, 13 Σύμβαση ΟΗΕ

 Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με το συγκεκριμένο θέμα, μπορείτε να διαβάσετε: Karen Janina Berg, *Universal Criminal Jurisdiction and the Crime of Torture* (3).

 Βλ. επίσης *Filártiga v. Peña-Irala*, 630 F. 2d 876 (2d Cir), 1980

 Αναφορικά με την υποχρέωση να ερευνήσουν τους ισχυρισμούς για βασανιστήρια, βλ *ΕΔΔΑ, Assenov και άλλοι κατά Βουλγαρίας*, απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 1998

κατά των Βασανιστηρίων, άρθρο 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)).

Ωστόσο, το καθήκον για την εξασφάλιση της ταχείας και αμερόληπτης έρευνας δεν εξαρτάται από επίσημη καταγγελία. Τα θύματα συχνά φοβούνται να καταγγείλουν τα βασανιστήρια, και μια εύλογη αιτία να πιστέψει κανείς ότι τα βασανιστήρια διεπράχθησαν, μπορεί να προκύψει από τις δηλώσεις των συγκρατούμενων τους, από δικηγόρους, γιατρούς, νοσηλευτές, τους συγγενείς του κρατούμενου, ΜΚΟ ή εθνικά ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το κράτος έχει ως εκ τούτου το καθήκον να ξεκινήσει τις έρευνες *ex officio*, δηλαδή με δική του πρωτοβουλία και χωρίς την επίσημη υποβολή αιτήματος από το θύμα των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης.

Όταν ένα παράπονο ή ισχυρισμός έχει γίνει, η **ταχύτητα** της έρευνας είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστεί ότι το θύμα δεν θα υποβληθεί περαιτέρω σε βασανιστήρια και κακή μεταχείριση και επειδή διαφορετικά τα φυσικά ίχνη των πράξεων αυτών θα μπορούσαν να εξαφανιστούν. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να προχωρήσουμε έρευνα, χωρίς καμία καθυστέρηση, αφότου τεθεί η υποψία μιας υπόθεσης βασανισμού ή κακής μεταχείρισης, δηλαδή μέσα στις επόμενες ώρες ή λίγες μέρες. Στην περίπτωση Blanco Abad κατά Ισπανίας, η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων παρατήρησε ότι «η ταχύτητα είναι απαραίτητη τόσο για να διασφαλιστεί ότι το θύμα δεν θα συνεχίσει να υποβάλλεται σε τέτοιες πράξεις, αλλά και επειδή σε γενικές γραμμές, εκτός αν οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται έχουν μόνιμες ή σοβαρές επιπτώσεις, τα φυσικά ίχνη των βασανιστηρίων, και ιδιαίτερα της σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, εξαφανίζονται σύντομα.»⁴

Επιπλέον, είναι θεμελιώδους σημασίας να είναι η έρευνα **αμερόληπτη**, δηλαδή σοβαρή, αποτελεσματική και ανεπηρέαστη. Οι αρμόδιες αρχές δεν θα πρέπει να έχουν προκαταλήψεις και δεν πρέπει να προωθούν τα συμφέροντα ενός από τους διαδίκους. Μια έρευνα που προχωρά από την υπόθεση ότι οι ισχυρισμοί είναι ψευδείς και έχει ως στόχο να προστατεύσει τους ύποπτους υπαλλήλους δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική. Η έρευνα θα πρέπει να διεξάγεται από κατάλληλα καταρτισμένα άτομα που επιδιώκουν να προσδιοριστεί αντικειμενικά η φύση και οι συνθήκες των προβαλλομένων πράξεων και η ταυτότητα των δραστών.⁵

Προκειμένου να διασφαλιστεί η ταχεία αντίδραση μπορεί να είναι απαραίτητο το αρχικό στάδιο των ερευνών να διεξάγεται από τους αρχηγούς αστυνομίας, διευθυντές φυλακών και εισαγγελείς. Ωστόσο, δεν

 Βλ. Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, *Parot v. Spain*, Comm. No. 6/1990, 2 Μαΐου 1995, καθώς και *Blanco Abad v. Spain*, Comm. No. 59/1996, 14 Μαΐου 1998, αναφορικά με την υποχρέωση των Κρατών να κινήσουν έρευνα *ex officio*.

⁴ Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, *Blanco Abad v. Spain*, Comm. No. 59/1996, 14 Μαΐου 1998, παρά.8.6

⁵ *Ibid*, παρά. 8.8

συνιστάται η έρευνα να ανατίθεται εντελώς σε άτομα με στενούς προσωπικούς και επαγγελματικούς δεσμούς με φερόμενους ως δράστες ή με ενδιαφέρον για την προστασία τους. Έτσι, η έρευνα θα πρέπει ιδανικά να ανατίθεται σε εξωτερικούς φορείς ελέγχου χωρίς απευθείας συνδέσεις με την οργανωτική μονάδα στην οποία η πράξη βασανισμού ή κακής μεταχείρισης κατά τους ισχυρισμούς σημειώθηκε.⁶

Αρμόδιες αρχές για τη διεξαγωγή αμερόληπτης έρευνας περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, ιδρύματα διαμεσολάβησης, εθνικά ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επιτροπές ελέγχου κράτησης, εισαγγελείς και ειδικούς ανεξάρτητους ερευνητές της αστυνομίας που είναι επιφορτισμένοι με το αποκλειστικό καθήκον της διερεύνησης των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης από όργανα της αστυνομίας, η λεγόμενη «αστυνομία της αστυνομίας».

Όποιο και αν είναι το σώμα που θα επιλεγεί, θα πρέπει να διαθέτει τις απαραίτητες εξουσίες για την αποτελεσματική διεξαγωγή ερευνών, όπως η κλήτευση μαρτύρων, η ανάκριση των κατηγορούμενων αξιωματούχων, η επιθεώρηση επίσημων εγγράφων και η εκτέλεση ιατροδικαστικών εξετάσεων. Το θύμα και ο καταγγέλλων θα πρέπει να ενημερώνονται για τα αποτελέσματα της έρευνας και, στην ιδανική περίπτωση, το αποτέλεσμα θα πρέπει να δημοσιοποιείται.

Άρθρο 13 της Σύμβασης ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων αναφέρει την υποχρέωση των κρατών να λάβουν μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι οι καταγγέλλοντες και οι μάρτυρες δεν υπόκεινται σε **αντίποινα** ως συνέπεια της καταγγελίας τους ή των οποιωνδήποτε αποδεικτικών στοιχείων. Επιπλέον, συνιστάται οι δημόσιοι υπάλληλοι ύποπτοι για βασανιστήρια να ανασταλούν ή να ανατεθούν σε διαφορετικό τμήμα κατά τη διάρκεια της έρευνας.⁷ Τέλος, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των ερευνών, η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων συνιστά επίσης στα κράτη να θεσπίσουν ένα κεντρικό **δημόσιο μητρώο των καταγγελιών**.⁸

4. Επανόρθωση και αποκατάσταση των θυμάτων βασανιστηρίων

Τα Κράτη μέρη της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων δεν έχουν μόνο υποχρέωση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης και την προσαγωγή των δραστών στη δικαιοσύνη, αλλά και για να βοηθήσουν τα θύματα βασανιστηρίων και να τους χορηγήσουν επαρκή επανόρθωση, συμπεριλαμβανομένης της αποζημίωσης και της αποκατάστασης.

 Βλ Αρχεία ΟΗΕ, CAT Committee, General Comment No. 3, CAT/C/GC/3, 2012, αναφορικά με την εφαρμογή του Άρθρου 14 της Σύμβασης του

⁶ Nowak, M., McArthur, E, Op. Cit. παρά. 61.

⁷ Αρχεία ΟΗΕ, Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, CAT/C/NPL/CO/2, παρά. 24

⁸ Αρχεία ΟΗΕ, Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, A/56/44, παρά. 97(e)

Το δικαίωμα των θυμάτων βασανιστηρίων να διαμαρτύρονται και να λαμβάνουν επαρκή επανόρθωση και αποκατάσταση προβλέπεται στα άρθρα 13 και 14 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων. Το άρθρο 13 παρέχει σε κάθε θύμα βασανιστηρίων και κακής μεταχείρισης ένα αποτελεσματικό δικαίωμα προσφυγής σε αρμόδιο φορέα, χωρίς φόβο αντιποίνων. Αυτό εμπλέκει ότι το κράτος λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία τόσο του καταγγέλλοντος και των μαρτύρων από την κακή μεταχείριση και τον εκφοβισμό ως συνέπεια της εν λόγω καταγγελίας ή κατάθεσης μάρτυρα.

Το Άρθρο 13 ορίζει το δικαίωμα προσφυγής και άμεσης εξέτασης της υπόθεσης. Το άρθρο αυτό συμπληρώνει έτσι την υποχρέωση για εκκίνηση αυτεπάγγελτης έρευνας για τους ισχυρισμούς βασανιστηρίων (βάσει του άρθρου 12.), και τα δύο άρθρα στοχεύουν στον καθορισμό των πραγματικών περιστατικών από αρμόδια και ανεξάρτητη αρχή.

Ανάλογα με τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών, περαιτέρω ενέργεια δύναται ή πρέπει να λαμβάνεται με σκοπό την προσαγωγή των δραστών στη δικαιοσύνη στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου (άρθρα 4 έως 9) και / ή την παροχή αποζημίωσης των θυμάτων βασανιστηρίων και κακής μεταχείρισης μέσω του Αστικού δικαίου (άρθρο 14). Η διαθεσιμότητα της πολιτικής διαδικασίας δεν θα πρέπει να εξαρτάται από την έκβαση της ποινικής διαδικασίας.

Το άρθρο 14 (1) της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων πρέπει να θεωρηθεί ως ειδική εκδήλωση του γενικού δικαιώματος των θυμάτων των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε προσφυγή και επαρκή αποκατάσταση όπως προβλέπεται στο άρθρο 2 (3) ΔΣΑΠΔ και παρόμοιες διατάξεις σε περιφερειακές συνθήκες. Ωστόσο, οι όροι που χρησιμοποιούνται στο άρθρο 14, δεν ανταποκρίνονται πλήρως στην σύγχρονη ορολογία, όπως προβλέπεται στο *UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law*, που υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του 2005, όπου γίνεται αναφορά στο δικαίωμα προσφυγής και επανόρθωσης. Η ιατρική, ψυχολογική, κοινωνική και νομική αποκατάσταση, καθώς και η χρηματική αποζημίωση είναι κατά συνέπεια σημαντικές πτυχές του δικαιώματος των θυμάτων βασανιστηρίων σε επαρκή επανόρθωση.

Διαδικαστικά, τα Κράτη μέρη έχουν την υποχρέωση να συστήσουν κατάλληλα(κυρίως δικαστικά) ιδρύματα για να μπορέσουν τα θύματα βασανιστηρίων να αποζημιωθούν: Όχι μόνο τα συνταγματικά, πολιτικά, ποινικά δικαστήρια και τα ειδικά δικαστήρια δικαιωμάτων του ανθρώπου μπορούν να χορηγούν ένα ένδικο μέσο, αλλά και τα ιδρύματα διαμεσολάβησης, οι εθνικές επιτροπές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικά όργανα αποκατάστασης θυμάτων βασανιστηρίων μπορούν να το πράξουν.

Επί της ουσίας, τα Κράτη μέλη πρέπει να παρέχουν δίκαιη και κατάλληλη αποκατάσταση για τον πόνο και την ταλαιπωρία που συνέβη, το οποίο μπορεί επίσης να πραγματοποιηθεί σύμφωνα με μια διοικητική διαδικασία ή με ανεπίσημο τρόπο.

Για τα θύματα των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης, η **αποκατάσταση** αυτή μπορεί να αποτελείται από μια σωστή έρευνα της αλήθειας (επίσης δυνατή μέσω μιας Επιτροπής Αλήθειας και Συμφιλίωσης), μια επίσημη αναγνώριση της πράξης των βασανιστηρίων, για παράδειγμα μέσω μνείας και αφιερωμάτων στα θύματα ή άλλων μορφών που σχετίζονται με το παρελθόν, και μια απολογία από τις αρμόδιες αρχές.

Εξάλλου, η ποινική δίωξη και η καταδίκη των μεμονωμένων δραστών είναι σημαντικές μορφές επανόρθωσης και αποκατάστασης, το οποίο δείχνει ότι η εφαρμογή της ποινικής νομοθεσίας δεν χρησιμεύει μόνο για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας και των βασανιστηρίων, αλλά είναι ένα σημαντικό στοιχείο του δικαίωματος σε επαρκή επανόρθωση και αποκατάσταση των θυμάτων βασανιστηρίων.

Τέλος, χρηματική αποζημίωση για τον πόνο, την ταλαιπωρία και τον εξευτελισμό, καθώς και για την υλική ζημία, για παράδειγμα, για το κόστος αποκατάστασης, μπορεί να προσφέρει ικανοποίηση ως συμπληρωματική μορφή αποζημίωσης. Ωστόσο, η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων επιβεβαιώνει στην κύρια υπόθεση του *Guridi κατά Ισπανίας* ότι η χρηματική αποζημίωση δεν αρκεί για ένα έγκλημα τόσο σοβαρό όσο τα βασανιστήρια, καθώς ο όρος αποζημίωση θα πρέπει να καλύπτει όλες τις ζημιές που υπέστη το θύμα, συμπεριλαμβανομένης της αποκατάστασης, αποζημίωσης και επανόρθωσης του θύματος, καθώς και την εγγύηση της μη επανάληψης, όταν εφαρμόζεται. Το Παναμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει μια πολύ διασταλτική ερμηνεία της αποζημίωσης. Για παράδειγμα, στην περίπτωση του *Vargas Areco κατά Παραγουάη*, εκτός από την χρηματική αποζημίωση, το Δικαστήριο ανέθεσε στο κράτος, μεταξύ άλλων, να οργανώσει μια επίσημη δημόσια πράξη για να αναγνωρίσει διεθνή ευθύνη του κράτους, να ζητήσει συγγνώμη στους συγγενείς του θύματος και δώσει το όνομα του θύματος σε έναν δρόμο.

Αν τα βασανιστήρια ασκούνται με ευρύ ή συστηματικό τρόπο, εγγυήσεις ότι δεν θα επαναληφθούν, όπως η τροποποίηση της σχετικής νομοθεσίας, η καταπολέμηση της ατιμωρησίας, η δημιουργία αποτελεσματικών μέτρων πρόληψης ή αποτροπής θα μπορούσε να αποτελέσει μια κατάλληλη μορφή αποζημίωσης. Σε περίπτωση που τα βασανιστήρια οδήγησαν στο θάνατο των θυμάτων, οι εξαρτώμενοι από αυτούς δικαιούνται αποζημίωση, για λογαριασμό των θανόντων και για δικό τους λογαριασμό.

 Το δικαίωμα αποζημίωσης μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, όπως η επανόρθωση, επίσημη αναγνώριση, μνεία, απολογία, έρευνα και καταδίκη των δραστών, χρηματική αποζημίωση, εγγύηση της μη επανάληψης, αποκατάσταση.

 Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, Guridi

Το δικαίωμα αποζημίωσης αποτελεί κυρίως το δικαίωμα του θύματος έναντι του Κράτους που είναι υπεύθυνο για τα βασανιστήρια και, επομένως, για την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από μια τέτοια πράξη. Επιπλέον, ο(ι) δράστης (ες) μπορεί επίσης να υποχρεωθεί να καταβάλει ένα μέρος ή ολόκληρο το ποσό της χρηματικής αποζημίωσης του θύματος.

Παρά το γεγονός ότι το κράτος που είναι υπεύθυνο για την πράξη των βασανιστηρίων έχει την υποχρέωση να πληρώσει και να παρέχει τέτοιες υπηρεσίες επανόρθωσης και αποκατάστασης, στην πράξη, πολλά κέντρα αποκατάστασης θυμάτων βασανιστηρίων λαμβάνουν καθόλου ή μόνο ελάχιστα χρήματα από τις κρατικές αρχές και εξαρτώνται από μη κρατικούς χορηγούς, όπως το εθελοντικό ταμείο του ΟΗΕ για τα θύματα βασανιστηρίων (UNFVT), το οποία υποστηρίζει τα μη-κυβερνητικών κέντρα αποκατάστασης με κεφάλαια προερχόμενα από Κράτη-δωρητές από όλον τον κόσμο. Το UNFVT χρηματοδοτεί ΜΚΟ των οποίων οι δικαιούχοι είναι θύματα βασανιστηρίων ή / και που αντιμετωπίζουν τις συνέπειες των βασανιστηρίων μέσω της παροχής άμεσης ιατρικής, ψυχολογικής, κοινωνικής, οικονομικής, νομικής, ανθρωπιστικής, εκπαιδευτικής ή άλλων μορφών βοήθειας προς τα θύματα βασανιστηρίων και τα μέλη των οικογενειών τους.

κατά Ισπανίας, *Comm. No. 212/2002*, 17 Μαΐου 2005.

 Παναμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Vargas-Areco v. Paraguay*, Ser. C, No. 155 (2006)

↪ Περισσότερες πληροφορίες για το UNFVT μπορούν να βρεθούν στο κεφάλαιο 6.2.

5. Πρόληψη

Τα βασανιστήρια είναι μια από τις πιο φρικτές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μπορεί να αφήσει όχι μόνο διαρκή σωματικά, αλλά και ψυχολογικά τραύματα, από τα οποία πολλά από τα θύματα υποφέρουν για το υπόλοιπο της ζωής τους. Αντί να ασχολείται με την παραβίαση από τη στιγμή που έχουν συμβεί, ο απώτερος στόχος πρέπει να είναι η πρόληψη των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης. Αυτή η προσέγγιση αντανακλάται εμφανώς στην Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, η οποία προβλέπει την υποχρέωση για την πρόληψη των βασανιστηρίων ως μια ξεχωριστή υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών στο άρθρο 2 (1): «Κάθε Κράτος Μέρος λαμβάνει αποτελεσματικά νομοθετικά, διοικητικά, δικαστικά ή άλλα μέτρα για να προλαμβάνει πράξεις βασανιστηρίων σε κάθε εδαφική περιοχή που υπάγεται στη δικαιοδοσία του.» Το άρθρο 16 (1), επεκτείνει την υποχρέωση αυτή στην κακή μεταχείριση. Επιπλέον, το προαιρετικό πρωτόκολλο της Σύμβασης κατά Βασανιστηρίων (OPCAT) θεσπίζει την υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να δημιουργήσουν ένα σύστημα προληπτικών επισκέψεων στους τόπους κράτησης, προκειμένου να παρακολουθούν τη μεταχείριση των κρατουμένων και για την πρόληψη εμφάνισης παραβιάσεων.

Ως εκ τούτου, οι δύο κύριες διαστάσεις της υποχρέωσης των κρατών να απαγορεύουν τα βασανιστήρια καλύπτονται από την Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και το πρωτόκολλό της: Η πρώτη διάσταση αφορά την έγκριση των νομικών, διοικητικών και άλλων μέτρων που προστατεύουν τα άτομα από το να υποβληθούν σε βασανιστήρια και κακή μεταχείριση και η άλλη διάσταση αφορά ένα σύστημα προληπτικού ελέγχου των χώρων της στέρησης της ελευθερίας, όπου τα άτομα είναι πιο ευάλωτα στο να υποστούν σωματική κακοποίηση.

5.1 Διασφαλίσεις

Το άρθρο 2 (1) της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων δεν παρέχει μια ολοκληρωμένη λίστα με νομοθετικά, διοικητικά, δικαστικά ή άλλα μέτρα που πρέπει να ληφθούν από τα συμβαλλόμενα κράτη για την πρόληψη των βασανιστηρίων. Όμως, η έννοια του όρου της πρόληψης πρέπει να γίνει κατανοητή σε μια πολύ ευρεία έννοια, συμπεριλαμβανομένης της έγκρισης των σχετικών νόμων, όπως η ποινικοποίηση των βασανιστηρίων με τις κατάλληλες κυρώσεις, η παροχή αποτελεσματικών μέσων έννομης προστασίας για τα θύματα - ποινικής, αστικής και διοικητικής -, η εφαρμογή των διαδικαστικών εγγυήσεων και η δημιουργία της απαραίτητης θεσμικής και οργανωτικής ικανότητας να εγγυηθεί αποτελεσματικά την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακής

μεταχείρισης. Επιπλέον, μια σειρά από ειδικές διατάξεις της Σύμβασης κατά Βασανιστηρίων και διατάξεις από πολλά άλλα διεθνή όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το ΔΣΑΠΔ ή οι ελάχιστοι κανόνες για τη μεταχείριση των φυλακισμένων (UNSMRT), έχουν άμεσα ή έμμεσα ως στόχο την πρόληψη των βασανιστηρίων.

Πρώτον, η διασφάλιση του **δικαιώματος στην προσωπική ελευθερία** και την αντίστοιχη απαγόρευση της αυθαίρετης ή μυστικής κράτησης είναι σημαντικές εγγυήσεις κατά των βασανιστηρίων, καθώς ο κίνδυνος των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακής μεταχείρισης είναι σημαντικά υψηλότερος όταν τα πρόσωπα κρατούνται αυθαίρετα, χωρίς επίσημη αναγνώριση της κράτησής τους. Ομοίως, **το δικαίωμα των κρατουμένων να δέχονται επισκέψεις της οικογένειας, η απαγόρευση της κράτησης σε απομόνωση, το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε έναν γιατρό και δικηγόρο από τη στιγμή της σύλληψης, και το δικαίωμα habeas corpus** είναι σημαντικές διασφαλίσεις κατά των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης, διότι αυτά δικαιώματα διασφαλίζουν την επαφή των κρατουμένων με τον έξω κόσμο. Κατά συνέπεια, τα κράτη έχουν την υποχρέωση να θεσπίσουν το αναγκαίο διαδικαστικό και θεσμικό πλαίσιο, όπως αποτελεσματικά και προσιτά συστήματα νομικής ενίσχυσης, διαδικασίες υποβολής παραπόνων ή πρόσβαση σε ανεξάρτητους ιατρούς.

Η δίκαιη δίκη και η χρηστή απονομή δικαιοσύνης είναι εξίσου σημαντικά για την πρόληψη των βασανιστηρίων, όπως το δικαίωμα των κρατουμένων να ενημερώνονται αμέσως σχετικά με τους λόγους της σύλληψής τους και τις κατηγορίες εναντίον τους: η υποχρέωση να τήρησης όσο το δυνατόν συντομότερης αστυνομικής κράτησης (όχι περισσότερο από 48 ώρες) και το αντίστοιχο δικαίωμα όλων των συλληφθέντων να τεθούν σύντομα ενώπιον δικαστή, ο οποίος θα διατάξει είτε την απελευθέρωσή τους ή θα επιτρέπει τη δικαστική προφυλάκιση (κάτω από μια διαφορετική αρχή από την αστυνομία). Τα δικαιώματα αυτά εξασφαλίζουν ότι κανείς δεν θα γίνει ευάλωτος σε κακοποίηση με το να λαμβάνεται εκτός πεδίου εφαρμογής του κανόνα δικαίου.

Επιπλέον, η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται επίσης να διασφαλίσουν ότι **η οργανωτική δομή, ο εξοπλισμός και οι ικανότητες των δυνάμεων ασφαλείας ελαχιστοποιούν τον κίνδυνο βασανιστηρίων**. Έτσι, το άρθρο 10 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων απαιτεί την παροχή κατάλληλης εκπαίδευσης και κατάρτισης των αρχών επιβολής του νόμου και του λοιπού προσωπικού, ενώ το άρθρο 11 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων αναφέρεται στη συστηματική επανεξέταση των μεθόδων ανάκρισης και τις συνθήκες κράτησης καθώς σημαντικές εγγυήσεις κατά των βασανιστηρίων. Η UNSMRT παρέχει μια σειρά από άλλα μέτρα που το κράτος πρέπει λάβει και που μπορούν να προκύψουν από την γενική υποχρέωση για την πρόληψη των βασανιστηρίων: η τήρηση των κατάλληλων μητρώων κράτησης, ηχογράφηση/μαγνητοσκόπηση των ανακρίσεων, υποχρεωτικές

στο

www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm

ιατρικές εξετάσεις κατά την άφιξη και την κράτηση και μετά από κάθε μεταβίβαση, η απαγόρευση της παρατεταμένης απομόνωσης.

Τα όργανα επιβολής του νόμου θα πρέπει να είναι εφοδιασμένα με τον κατάλληλο τεχνικό εξοπλισμό, προκειμένου οι επαγγελματίες των εγκληματολογικών ερευνών να μειώσουν την εξάρτησή τους σε ομολογίες ως μέσο για την επίλυση των εγκλημάτων. Επιπλέον, η εγχώρια νομοθεσία πρέπει να εξασφαλίζει ότι τα προερχόμενα μέσω βασανιστηρίων αποδεικτικά στοιχεία είναι απαράδεκτα σε οποιαδήποτε δικαστική διαδικασία (άρθρο 15 Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων). Τα μέτρα αυτά ενισχύουν την απαγόρευση των βασανιστηρίων και αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση των κινήτρων των οργάνων έρευνας να χρησιμοποιούν βασανιστήριο κατά την διάρκεια των ερευνών.

Η υποχρέωση πρόληψης των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης δεν περιορίζεται στο έδαφος του κράτους, αλλά έχει και ένα εξωεδαφικό αποτέλεσμα: την **αρχή της μη επαναπροώθησης**, όπως περιέχεται στο άρθρο 3 της Σύμβασης κατά Βασανιστηρίων που απαγορεύει τα συμβαλλόμενα κράτη από το να αποβάλουν, να επιστρέψουν, να εκδώσουν ή κάπως αλλιώς να αποδώσουν ένα άτομο σε άλλα κράτη, όπου διατρέχει τον κίνδυνο να υποβληθεί σε βασανιστήρια. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και αν στους αιτούντες άσυλο δεν χορηγηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα, η εγχώρια νομοθεσία πρέπει να προβλέπει τη δυνατότητα να τους χορηγηθεί άδεια παραμονής στο έδαφος των συμβαλλομένων κρατών, εφόσον βρίσκονται σε κίνδυνο να υποβληθούν σε βασανιστήρια κατά την επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής τους.

5.2 Προληπτική Παρακολούθηση

Ένα από τα πιο αποτελεσματικά μέτρα για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης είναι η προληπτική παρακολούθηση των χώρων κράτησης από ανεξάρτητους μηχανισμούς, όπως η Υποεπιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (SPT), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT), ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια, ή εθνικοί μηχανισμοί πρόληψης (NPM) που καθορίζονται σύμφωνα με , το προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης κατά Βασανιστηρίων. Οι μηχανισμοί αυτοί έχουν το δικαίωμα να κάνει αιφνιδιαστικές και απεριόριστες επισκέψεις σε όλους τους χώρους κράτησης, να διεξάγουν ιδιωτικές συνεντεύξεις με κρατούμενους και με το προσωπικό, και να κάνουν συστάσεις προς τις αρχές με στόχο τη βελτίωση της μεταχείρισης των κρατουμένων.

➤ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τα όργανα: βλ. κεφάλαιο 6.

6. Βιβλιογραφία

1. Nowak M, McArthur E.: The United Nations Convention Against Torture : A Commentary. Oxford [u.a.]: Oxford Univ. Press; 2008. XXVI, σελ.1649.
2. Dewulf S. The Signature of Evil : (re)defining torture in international law. Cambridge [u.a.]: Intersentia; 2011. XIX, σελ.617.
3. Berg KJ.: Universal criminal jurisdiction as mechanism and part of the global struggle to combat impunity with particular regards to the crime of torture. Wien: NWV Neuer Wiss. Verl.; 2012. σελ.533.